

Котигорошко та інші українські народні казки

Український народ

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

«КОТИГОР ОШКО»

та інші українські народні казки

ЛЕТЮЧИЙ КОРАБЕЛЬ

Були собі дід та баба, і мали вони трьох синів: двоє розумних, а третій — дурень. На печі сидить, просо пересипає.

Аж тут надійшла чутка, що цар скликає всіх на обід і віддасть свою дочку за того, хто збудує йому летючий корабель. Розумні брати й радяться: може, варто і їм сходити.

От пішли вони в ліс. Зрубали дерево та почали думати, як той корабель будувати. Підходить до них дід древній, борода біла — аж по коліна.

— Здорові були, синочки! Дайте вогнику люльку запалити!

— Н $\frac{1}{4}$ коли нам з тобою, діду, панькатися!

Поморочилися брати — нічого у них не вийшло. То вирішили на конях поїхати та хоч пообідати в царя.

А дурень, що сидів на печі, і собі проситься до царя поїхати. Старі спершу посміялися з нього, а тоді відпустили. Баба дала йому торбу з черствим хлібом, пляшкою води — та й випровадила з дому.

От іде він, іде та зустрічає діда з білою бородою аж по коліна.

— Здорові будьте, діду! Куди йдете?

— Здоров будь, сину! Я по світу ходжу, людей з біди виручаю. А ти куди йдеш?

— До царя на обід.

— А хіба ти вмієш зробити летючий корабель?

— Не вмію, але хто його знає: загубити — не загублю, а може, десь там моє щастя закотилося!

От сіли відпочити, дід і просить вийняти, що там у парубка в торбі.

— Е, дідусю, в мене там тільки хліб черствий та вода.

Став він з торби виймати — а там такі білі паляниці, яких він зроду не їв. Дивується дурень, а дід лише посміхається.

Як пообідали, дід і каже парубкові, аби йшов у ліс та знайшов найбільший дуб, в якого гілки хрест-навхрест ростуть. А тоді хай ударить сокирою і сам падає ниць та лежить, поки його хтось не погукає.

— А як збудується корабель, — каже дід, — ти сідай на нього і лети, куди треба, та по дорозі бери кожного, хто до тебе попроситься.

Подякував хлопець дідові і пішов у ліс. Знайшов дуба, цюкнув по ньому сокирою — та й упав ниць і заснув. Коли це хтось його гукає:

— Уставай, уже твоє щастя поспіло!

Прокинувся — аж стоїть корабель: сам золотий, щогли срібні, а вітрила шовкові. Сів на нього й полетів — нижче неба, вище землі!

Коли це бачить: припав чоловік на шляху вухом до землі та слухає.

— Здорові були, дядьку! Що наслухаєте?

— Здоров, небоже! Слухаю, чи вже позбирались люди до царя на обід.

— Сідайте зі мною, я вас підвезу!

Слухало сів. Летіли-летіли, аж дивляться: іде чоловік шляхом — одна нога за вухом прив'язана, а на одній скаче.

— Здорові, дядьку! Чого це ви на одній нозі скачете?

— Того, — каже, що коли б одв'язав другу ногу — то за одним кроком увесь світ переступив би.

— Куди ж ви йдете?

— До царя на обід.

— Сідайте з нами!

Сів і Скороход.

Летіли-летіли. Аж бачать: стоїть стрілець на дорозі і цілиться з лука, а ніде ні звіра, ні птиці не видно.

— Здорові, дядьку! Куди це ви цілитесь?

— Там, за сто миль, сидить сокіл на сухій грушці!

От сів з ними ще й Стрілець. А тут пролітають над дорогою — і бачать чоловіка, що несе повний мішок хліба.

— Здорові, дядьку! Куди йдете?

— На обід хліба роздобувати!

— У вас же його повний мішок!

— Та мені його й на сніданок не стане!

Взяли з собою на корабель ще й Об'їдала. Пролітали над озером — аж над берегом чоловік ходить, мов чогось шукає.

— Здорові, дядьку! Чого шукаєте?

— Пити хочу, та ніяк води не знайду!

— Та перед вами цілісіньке озеро!

— Е, що там тієї води — мені й на ковток не стане!

От взяли вони з собою Обпивала та й полетіли. Коли глянуть — іде чоловік і несе на плечах куль соломи.

— Здорові, дядьку! Куди це ви несете солону? Чи в селі соломи нема?

— Є, — каже, — та не така. А це така солома, що яке б душе літо не було, тільки розкинеш її — одразу холод і мороз стане.

Сів на корабель ще й Морозко. А далі ще стріли одного побратима — у того були дрова, що тільки їх розкинеш — і перед тобою військо стане.

Прилетіли в царський двір, а там людей видимо-невидимо. Спустились друзі перед вікнами царського палацу і пішли обідати. Цар побачив і питає: хто на цьому кораблі прилетів? Дурень виступив і каже: «Я». Цар як глянув на його обідрану свитину — одразу наказав: як не добуде до кінця обіду води цілющої і живлющої, то царівни не віддасть, а оце меч — і йому голову з плеч!

Зажурився дурень, а друзі його й розпитують, що сталося. Скороход і каже:

— Не журись! Я дістану! Хто став у ряду, той держи й біду!

Відв'язав Скороход одну ногу від вуха та махнув — в одну мить набрав води цілющої і живлющої. Та вирішив, що поки люди обідають, можна трішки відпочити. Сів та й заснув. Люди обід закінчують, а його нема. Тут Слухало приставив вухо до землі.

— Під млином спить вражий син!

А Стрілець і каже:

— Зараз я його розбуджу!

Нап'яв лука, як стрільнув у млин — аж заторохтіло. Тут Скороход прокинувся і вмить опинився у царському палаці. Тільки люди обід закінчують — а дурень приносить цареві воду.

Той і не знає, що робити. Та й ну загадувати другу загадку: як з'їсть зі своїм товариством за одним разом шість пар волів смажених і сорок пічок хліба, тоді й віддасть свою дочку. А ні — то от меч, а твоя голова — з плеч!

І знов зажурився парубок. А Об'їдало й каже:

— Не журись, я за вас усіх поїм — і ще буде мало!

От як зачав їсти — усе дочиста поїв та ще просить.

Тоді цар загадав, щоби дванадцять діжок води та дванадцять бочок вина випили за одним махом. Обпивало як узявся пити — все до краплі випив, ще й підсміюється.

Цар бачить, що нічого з дурнем не вдіє, та й вирішив його зі світу звести. І наказує йому перед весіллям в лазню сходити. А слугам велить чавунну піч розжарити — щоб він там і спікся.

От дурень іде до лазні, а за ним слідом Морозко із соломою. Тільки що увійшли, аж такий жар! Морозко розкинув солому — й відразу стало так холодно, що дурень на силу облився та заліз на піч, та там і заснув, бо таки намерзся.

Вранці відчиняють лазню. Думають — з нього тільки попільець зостався. А він лежить собі на печі.

Доповіли цареві. Той зажурився і надумав ще одну загадку: хто на ранок приведе полк війська — за того дочку й віддасть. Дурень уже й плаче, а той, що дрова ніс, і каже йому:

— Не плач! Я тебе виручу! Сказано: добре братство — краще багатства!

Уночі розкидав він у полі в'язку дров: що кине дровиняку — то й чоловік. І такого війська набралось!

Уранці прокидається цар — аж грає щось. Глянув у вікно — а це дурень своє військо муштрує. А сам такий став, що й не впізнаєш: одіж на ньому так і сяє, шапочка золота, а сам такий гарний, що й очей не відведеш!

Вийшла з палацу царівна, та як побачила — аж засміялась: який у неї буде гарний чоловік!

От швидко їх одружили, та такий банкет влаштували, що аж до неба дим пішов.

КОТИГОРОШКО

Був собі один чоловік. Мав він шестеро синів та одну дочку. Пішли сини в поле орати і наказали, щоб сестра принесла їм обід. Вона й каже:

— А де ж ви будете орати? Я не знаю.

Вони кажуть:

— Ми будемо тягти скибу від дому аж до тієї ниви, де будемо орати, — то ти за тією борозною і йди.

Поїхали.

А змій, що живе за тим полем у лісі, взяв ту скибу закотив, а свою протяг до своїх палаців. От сестра як понесла братам обідати, то пішла за тією скибою і доти йшла, аж поки зайшла до змійового двора. Там її змій і вхопив.

Поприходили сини ввечері додому та й кажуть матері:

— Увесь день орали, а ви нам не прислали обідати.

— Як то не прислала? Адже Оленка понесла, та й досі її нема. Я думала, вона з вами вернеться. Чи не заблукала?

Брати й кажуть:

— Треба йти шукати її.

Та й пішли всі шість за тією скибою і зайшли-таки до того змійового двора, де їх сестра була. Приходять туди, коли вона там.

— Братики мої милі, де ж я вас подіну, як змій прилетить? Він же вас поїсть! Коли це й змій летить.

— А, — каже, — людським духом пахне. А що, хлопці: битися прийшли чи миритися?

— Ні, — кажуть, — битися!

— Ходімо ж на залізний тік!

Пішли на залізний тік битися. Недовго й бились: як ударив їх змій, так і загнав у той тік. Забрав їх тоді ледве живих та й закинув до глибокої темниці.

А той чоловік та жінка ждуть та й ждуть синів, — нема. От одного разу пішла жінка на річку прати, коли ж котиться горошинка по дорозі. Жінка взяла горошинку та й з'їла.

Згодом народився в неї син. Назвали його Котигорошком.

Росте та й росте той син, як з води — небагато літ, а вже великий виріс. Одного разу батько з сином копали колодязь — докопались до великого каменя. Батько побіг кликати людей, щоб допомогли його викинути. Поки батько ходив, а Котигорошко узав та й викинув той камінь. Приходять люди, як глянули — аж оторопіли, так злякались, що в нього така сила, та й хотіли його вбити. А він підкинув того каменя вгору та й підхопив, — люди й повтікали.

Копають далі та й докопалися до великого шматка заліза. Витяг його Котигорошко та й сховав.

От і питає раз Котигорошко в батька, в матері:

— Деся повинні були в мене бути брати й сестра?

— Е-е, — кажуть, — синку, були в тебе і сестра, і шестеро братів, та таке й таке їм трапилось.

— Ну, — каже він, — так я піду їх шукати. Батько й мати умовляють його:

— Не йди, сину: шестеро пішло та загинуло, а то ти один щоб не загинув?!

— Ні, таки піду! Як же таки свою кров та не визволити?

Узяв те залізо, що викопав, та й поніс до коваля.

— Скуй, — каже, — мені булаву, та велику!

Як почав коваль кувати, то скував таку, що насилу з кузні винесли. Узяв Котигорошко ту булаву, як махнув, як кинув угору, та й каже до батька:

— Ляжу я спати, а ви мене розбудіть, як летітиме булава через дванадцять діб.

Та й ліг. На тринадцяту добу гуде та булава! Збудив його батько, він схопився, підставив пальця, булава як ударилась об нього, так і розбилася надвоє. Він і каже:

— Ні, з цією булавою не можна йти шукати братів та сестру, — треба скувати другу.

Поніс її знову до коваля.

— На, — каже, — перекуй, щоб була по мені!

Викував коваль ще більшу. Котигорошко й ту шпурнув угору та й ліг знову спати на дванадцять діб. На тринадцяту добу летить та булава назад, реве — аж земля дрижить. Збудили Котигорошка, він схопився, підставив пальця, — булава як ударилась об нього, — тільки трошки зігнулась.

— Ну, з цією булавою можна шукати братів та сестру. Печіть, мамо, буханці та сушіть сухарці, — піду.

Узяв ту булаву, в торбу буханців та сухарців, попрощався — пішов.

Пішов за тією скибою, за тією давньою, що ще трохи знати було, та й зайшов у ліс. Іде тим лісом, іде та й іде, коли приходить до великого двора. Заходить у двір, тоді в будинки — змія нема, сама сестра Оленка вдома.

— Здорова була, дівчино! — каже Котигорошко.

— Здоров був, парубче! Та чого ти сюди зайшов: прилетить змій, то він тебе з'їсть.

— Отже, може, й не з'їсть! А ти ж хто така?

— Я була одна дочка в батька й матері, та мене змій украв, а шестеро братів пішли мене визволяти та й загинули.

— Де ж вони? — питає Котигорошко.

Закинув їх змій до темниці, та й не знаю, чи ще живі, чи, може, на попільцях потрухли.

— Отже, може, я тебе визволю, — каже Котигорошко.

— Де тобі визволити? Шестеро не визволило, а то б ти сам! — каже Оленка.

— Дарма! — відказує Котигорошко.

Та й сів на вікні, дожидається. Коли це летить змій. Прилетів та тільки в хату — зараз:

— Ге, — каже, — людським духом пахне!

— Де б то не пахло, — відказує Котигорошко, — коли я прийшов.

— Агов, хлопче, а чого тобі тут треба? Битися чи миритися?

— Де то вже миритися — битися! — каже Котигорошко.

— Ходімо ж на залізний тік!

— Ходімо!

Прийшли. Змій і каже:

— Бий ти!

— Ні, — каже Котигорошко, — бий ти спочатку!

От змій як ударив його, так по кісточки і ввігнав у залізний тік. Вирвав ноги Котигорошко, як махнув булавою, як ударив змія, —

ввігнав його в залізний тік по коліна. Вирвався змій, ударив Котигорошка, — і того по коліна ввігнав. Ударив Котигорошко вдруге, по пояс змія ввігнав у тік, ударив утретє, — зовсім убив.

Пішов тоді Котигорошко в льохи-темниці глибокі, відімкнув своїх братів, а вони тільки-тільки що живі. Забрав їх, забрав сестру Оленку і все золото та срібло, що було в змія, та й пішли додому.

От ідуть, а він їм і не признається, що він їхній брат. Пройшли так частину дороги, сіли під дубком спочивати. Котигорошко притомився після того бою та й заснув.

А ті шестеро братів і радяться:

— Будуть з нас люди сміятися, що ми шестеро змія не подужали, а він сам убив. Та й добро змійове він собі все забере.

От радилися-радилися та й нарадилися: тепер він спить, не почує, — прив'язати його добре ликом до дубка, щоб не вирвався, — тут його звір і розірве. Як нарадились, так і зробили: прив'язали та й пішли собі.

А Котигорошко спить і не чує того. Спав день, спав ніч, прокидається — прив'язаний. Він як рвонувся — так того дубка й вивернув з корінням. Узяв тоді того дубка на плечі та й пішов додому.

Підходить до хати, аж чує: брати вже прийшли та й розпитують у матері:

— А що, мамо, чи в вас іще були діти?

— Та як же? Син Котигорошко був та вас пішов визволяти.

Вони тоді:

— Оце ж ми його прив'язали — треба бігти та одв'язати. А Котигорошко як пошпурить тим дубком у хату — за малим хату не розвалив.

— Оставайтесь же, коли ви такі! — каже. — Піду я в світ. Та й пішов знову, на плечі булаву взявши. Іде собі та й іде, коли дивиться — відтіль гора і відсіль гора, а між ними чоловік руками й ногами в

ті гори вперся та й розпихає їх. Каже Котигорошко:

- Боже поможи!
- Дай Боже здоров'я!
- А що ти, чоловіче, робиш?
- Гори розпихаю, щоб шлях був.
- А куди йдеш? — питає Котигорошко.
- Щастя шукати.
- Ну, то й я туди. А як ти звешся?
- Вернигора. А ти?
- Котигорошко. Ходімо разом!
- Ходімо!

Пішли вони. Ідуть, коли бачать — чоловік серед лісу як махне рукою — так дуби й вивертає з корінням.

- Боже поможи!
- Дай Боже здоров'я!
- А що ти, чоловіче, робиш?
- Деревя вивертаю, щоб іти було просторіше.
- А куди йдеш?
- Щастя шукати.
- Ну, то й ми туди. А як звешся?
- Вернидуб. А ви?
- Котигорошко та Вернигора. Ходімо разом!
- Ходімо!

Пішли втрьох. Ідуть, коли бачать — чоловік із здоровенними вусами сидить над річкою: як крутнув вусом — так вода й розступилася, що й по дну можна перейти. Вони до нього:

- Боже поможи!
- Дай Боже здоров'я!
- А що ти, чоловіче, робиш?
- Та воду відвертаю, щоб річку перейти.
- А куди йдеш?

— Щастя шукати.

— Ну, то й ми туди. А як звешся?

— Крутивус. А ви?

— Котигорошко, Вернигора, Вернидуб. Ходімо разом!

— Ходімо!

Пішли. І так їм добре йти: де гора на дорозі — Вернигора перекине; де ліс — Вернидуб виверне; де річка — Крутивус воду відверне. От зайшли вони в такий великий ліс, коли бачать, аж у лісі стоїть хатка. Увійшли в хатку — нікого нема. Котигорошко й каже:

— Отут ми й заночуємо.

Переночували, а на другий день Котигорошко й каже:

— Ти, Вернигоро, залишайся дома та вари їсти, а ми втриьох підемо на полювання.

Пішли вони, а Вернигора наварив їсти та й ліг спочивати. Коли хтось стукає в двері:

— Відчини!

— Не великий пан, відчиниш і сам, — каже Вернигора. Двері відчинились та й знов хтось кричить:

— Пересади мене через поріг!

— Не великий пан, перелізеш і сам.

Коли влезить дідок маленький, а борода на сажень волочиться. Як ухопив Вернигору за чуба та й почепив його на гвіздок на стіну. А сам усе, що було наварене, виїв, випив, у Вернигори зі спини ремінь шкіри видрав та й подався.

Вернигора крутивсь-крутивсь, якось одірвав свого чуба, кинувся знову варити; поки товариші поприходили, уже доварює.

— А чого ти запізнився з обідом?

— Та задрімав трохи.

Наїлись та й полягали спати. На другий день устають, Котигорошко й каже:

• • •

Далі — у повній книжці «Котигорошко та інші українські народні казки».
nashaknyga.com.ua